

Idræt og oplysning

- Litteraturorientering

af Jørn Hansen og Niels Kayser Nielsen

Da De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger sidste år blev sluttet sammen med De Danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger var det De danske Ungdomsforeningers sidste formand pastor Helge Grell, der ved sammenslutningen den 1. november holdt årsmødeprædikenen for den nu ophørte organisation DDGU. I den nye organisation Danske Gymnastik og Idrætsforeninger (DGI) fremgår forbindelsen med ungdomsforeningerne ikke længere af navnet på organisationen. Man kan således efterhånden blive stillet spørgsmålet: Hvad har De Danske Ungdomsforeninger med idrætten at gøre?

I 1965 sluttedes De danske Ungdomsforeninger sammen med De Danske Gymnastikforeninger, og det kristne, den etiske side ved den folkelige gymnastikbevægelse blev søgt styrket. Sådan kan det tage sig ud, og DdU ønskede da også at fremme „det alment menneskelige, en oplysning om, hvad vi har at bygge på som mennesker i vort folk“.

En væsentlig grund til sammenlægningen var imidlertid store organisatoriske problemer i DdU. Om dette kan man blandt andet læse i Peter Ramskov Andersens bog: *En vågen dansk, kristen ungdom. De danske Ungdomsforeninger under Besættelsen*. (Odense Universitetsforlag 1993). Bogen er et redigeret speciale udgivet i serien „Kirken under Besættelsen 1940-45“. Det er således ikke sammenlægningen med De Danske Gymnastikforeninger, der er det primære for undersøgelsen, denne føres blot op til 1965.

Sigtet med bogen har været at undersøge DdU's arbejde under besættelsen. Forfatteren har interesseret sig for såvel det landsorganisasatoriske arbejde i relation til de opståede problemer samt for arbejdet i udvalgte lokalforeninger. Som et supplement

til den påny aktualiserede diskussion mellem Hal Koch og K.E. Løgstrup om holdning og praksis under besættelsen kan forfatteren på baggrund af et stort kildemateriale konkludere, at:

Ddu gennem deres virksomhed under besættelsen levede op til formaalsparagrafens ord om at skabe „en vaagen dansk, kristen ungdom“, omend vægten i de fem besættelsesår blev forskudt i retning mod det danske.

DdU havde i sin grundholdning samme synspunkt som Hal Koch. Organisationen støttede via Dansk Ungdomssamvirke regeringens forhandlingspolitik og betragtede i overensstemmelse hermed det illegale arbejde med skepsis.

Under besættelsen bidrog DdU samtidig til bevaringen af en demokratisk indstilling hos de unge, især i de jyske landdistrikter. Dette blev vigtigt, da organisationen efter krigen blev angrebet for dens holdning til samarbejdspolitikken. Formanden, forstander Jens Marinus Jensen, forsøgte at tage brodden af kritikken ved at definere modstandsbegrebet meget bredt. At udbrede kendskab til danskhed og demokrati blev således set som et vigtigt element i bekæmpelse af besættelsesmagten, et element på linie med modstandsbevægelsen. De folkelige foreninger er som bekendt aldrig gået af vejen for anvendelsen af patos. Med sin bog har Peter Ramskov Andersen leveret et vigtigt bidrag til såvel kirkehistorien som idrætshistorien.

Forbindelsen mellem idræt og oplysning hører som bekendt ikke blot dette århundrede til. Allerede da den danske landbobefolkning blev kultiveret i løbet af 1800-tallet var idræt eller kropskultur vævetsammen med folkeoplysningen. Dette påviser Niels Kayser Nielsen i bogen: *Krop og Oplysning. Om kropskultur i Danmark 1780-1900*

(Odense Universitetsforlag 1993). I bogen begriber Niels Kayser Nielsen gennem tæsen om samfundet i kroppen og kroppen i samfundet kropskulturen og gymnastikken i Danmark i det 19. århundrede på en tredje måde i forhold til Ove Korsgaard og Else Trangbæk.

Til Korsgaards politiske tilgang (Kampen om kroppen 1982), Else Trangbæks gymnastik- og bevægelsesorienterede tilgang (Mellem leg og disciplin, 1987) føjes hermed en såvel kulturhistorisk som „kropslig“ tilgang. Det vægtigste bidrag er teorien om krop og reference. Ifølge Niels Kayser Nielsen har kroppen - og idrætten - frem til det 20. århundrede haft samfundsmæssige referencer, som i dag ikke længere er fremherskende. Niels Kayser Nielsens fremstilling indfælder i den forbindelse kropshistorien i mentalitets- og kulturhistoriske sammenhænge. På den anden side er det vel et spørgsmål, om det ikke altid vil være muligt post festum at konstruere referencer - hvad vi lever i, er vi som bekendt ikke i stand til at se med distancens blik.

Skildringen af landbobefolkningens kultivering knyttet forbindelser til moderniseringstanken. I takt med den fornyede interesse for sammenhængen mellem idræt og sundhed kommer modernitetesbegrebet på bekostning af sportificerings- og civiliseringsbegrebet til at indtage en mere og mere central placering inden for den idrætshistoriske forskning. Dette kunne allerede iagttages i enkelte artikler i *Kroppens spejl - en antologi om idræt og sundhed* (1991), men udfoldes tydeligere i tidsskriftet Den Jyske Historikers temanummer *Kyst, vand og borgerstand* nr. 65 1993, hvor det i flere artikler vises, at opfattelsen af havet, kysten og stranden ændrede sig i tiden efter 1750. Fra primært at være forbundet med fare, død og ødelæggelse blev de attraktive rum for badning, sportsudøvelse og rekreation - først i England i 1700-tallet, senere i resten af Europa.

„I vandet“ og „På vandet“ er også to af temaerne i R. Broby-Johansens meget smukke samling *Sportens kunst* udvalgt og udgivet af Knud Ryg Olsen (Gyldendal 1993). Med sin sædvanlige forkærlighed for

folkeligheden som det modsatte af det fin-kulturelle præsenterede Broby-Johansen første gang *Sportens Kunst* i Brugsens kalender 1980. Et pionerarbejde, der gjorde op med opfattelsen af sport som en mindre-værdig aktivitet kun for svage hoveder.

Broby-Johansen interesserede sig for sporten som et massefænomen. Om sport i dag er et massefænomen, kan man efterhånden med god ret stille spørgsmålstegn ved. For at kunne stille spørgsmålet mere præcist er det nødvendigt med en begrebslig afklaring, hvor der skelnes mellem elite- og show-sport på den ene side og så den form for sport som DGI og DIF karakteriserer som henholdsvis folkelig idræt og breddeidræt. Herefter vil man også bedre kunne forholde sig til Hans Bondes debatindlæg *Sport - en moderne kult* (Forlaget Hovedland 1993), hvor det er elitesporten, der debatteres.

Terminologisk afklaring kan ofte være på sin plads, men ikke altid. Samme år som Jørn Møller får tildelt ph.d.-graden på en afhandling om gamle idræts-lege i Danmark, genudgiver Gyldendal Johan Huizingas *Homo Ludens. Om kulturens oprindelse i Leg*. To vidt forskellige legebegreber anvendes i to forskellige diskurser, hvorfor det ikke har nogen mening at søge efter en fællesnævner.

Professionelle forboldspillere tilhører elite- og show-sporten. Danske professionelle fodboldspillere har i en lang årrække arbejdet i udlandet. Hvordan det er gået disse har professor i statistik Erling B. Andersen interesseret sig for i bogen *Professionelle fodboldspillere i udlandet - en succes* (Akademisk Forlag 1993). Det indsamlede materiale er bearbejdet statistisk. På den baggrund kan det konkluderes, at det er en myte, at professionelle fodboldspillere lever eller kommer til at leve en kummerlig tilværelse. Hvor myten stammer fra, og hvor udbredt den er, oplyses imidlertid ikke. Men det gør måske ikke så meget. For egentlig vil Erling B. Andersen, ifølge den meget humoristiske indledning, helst overdrage undersøgelsen til de, der rigtig har forstand på idrætsforskning.

For den idrætshistoriske forskning har Tove Michelsen gjort et virkeligt nyttigt stykke arbejde. Først udarbejde hun i sam-

arbejde med Samvirkende Idræts-foreninger og Lokalhistorisk Arkiv for Aalborg Kommune en *Bibliografi over idrætten i Aalborg* (1989). Et samarbejde, der gerne må danne forbillede for lignende lokale initiativer. Sidste år udgav Lokalhistorisk Arkiv Aalborg så hendes *Danske Idrætsjubilæums Skrifter - en bibliografi* (1992). Et skrift man må håbe, der vil vinde stor udbredelse blandt idrætshistorikere. Ligesom man må håbe, at det opfølgende arbejde vil blive realiseret.

Blandt tidsskrifterne kan der være grund til at pege på *Sport & Psyke*, som er en spændende nyskabelse inden for idrætsverdenen. Ganske vist er det idrætshistoriske moment ikke fremtrædende, men kropskulturen har her et godt forum, der ikke mindst er lydhør overfor eliteidrættens erfaringer, der ellers er nok så forsømt, men som rummer store erkendelser med hensyn til forholdet mellem bevægelse og viden.

Til gengæld er det med beklagelse, man konstaterer, at *Centring* er gået ind i løbet af 1993. Dette tidsskrift, som igennem årene har rummet så meget tankevækkende stof, og som i så mange henseender har været med til at sætte dagsordenen for idrætsdebatten i Danmark, sluttede imidlertid med manér, idet det sidste nr. 26 om krop og livsstil var sprængfuldt med læsestof i form af interessante artikler, dels om stil og stilisering inden for idræt og kropskultur, dels artikler uden for tema. Blandt disse sidste skal peges på Per Fibæk Laursens glimrende artikel om idrætsdidaktikkens krise, som overbevisende behandler forholdet mellem oplysning og tavs viden på idrætsområdet. Han argumenterer her for, at der gennem de seneste par tiår er sket en udvanding af idrættens didaktik, idet denne enten er havnet i abstraktionernes abstraktioner eller i en inderliggjort „mystik“, som kun vanskeligt kan meddeles andre. - Som flere af bidragene i *Sport & Psyke* godtgør, behøver dette imidlertid ikke at indebære, at der ikke er tale om viden og oplysning i idrætsfaget, blot er denne ofte så tavs og så privat, kunne man med Fibæk Laursen sige, at grænsen for dens gengivelse går ved den enkelte undervisers udstråling og deltagernes tro på det rigtige i forehavendet. Et lidt trist

perspektiv for praktisk knalddygtige idrætslige igangsættere og animatører, at deres virke ofte spændes ud mellem klichéfyldt begrebsrytteri og inderlig hypersubjektivitet, når deres spændende projekter skal omsættes til didaktiske og pædagogik-teoretiske tanker

Måske hænger det sammen med, at idrætsfaget i dag synes at befinde sig i et didaktisk tomrum, hvor gamle ideer er ved at være brændt ud, og hvor de nye ideer ikke er ganske åbenlyse. Dette tomrum er bl.a. betinget af en manglende besindelse på, hvad idræt i grunden er for noget, som egenstændig disciplin, sådan som det blev påpeget i en række indlæg ved DIF's sommerkonference „Disciplin eller ej“ i Idrættens Hus juli 1993. En sådan selvbesindelse er i øjeblikket i fuld gang i en række udenlandske tidsskrifter som fx. de tyske *Sportpsychologie*, og *Sportpädagogik* samt de nordamerikanske *Quest* og *Journal of Sport and Social Issues* og bør også brede sig til den hjemlige debat. En del af denne selvbesindelse må også omfatte overvejelser omkring de grundtræk inden for idrætsfaget, der har gjort sig gældende op igennem 1980'erne. Her kan man lokalisere 6 overordnede træk: Natur(ligheds)tankegangen, stiliseringstendensen, afprøvningsønsket, subjektiviseringerne, grænseoverskridelserne og modelfremstillingen af idrættens væsen, som samlet dels efterlader en række ubesvarede spørgsmål, dels er indbyrdes modstridende.

Hvis vi nøjes med at se på grænseoverskridelsesforestillingen kunne man fx stille følgende spørgsmål: Hvilke grænser skal overskrides? Hvorfor skal de overskrides? Hvad sker der, når de er overskridt? Stiller man sig så tilfreds? Er der et slutmål for grænseoverskridelsen? eller er der tale om et evigt amokløb efter nye grænser - således at der bliver tale om en konstant vækst? Og hvad sker der med de gamle grænser, man har forladt - bliver de stående, således at vi konstant får flere og flere grænser? Og hvad sker der med de gamle territorier inden for de gamle grænser - bliver de også stående, således at der sker en konstant terrænudvidelse? Eller er der tale om, at man flytter andre steder hen, og at samlede

territorier blot forskydes? Hvad er det vigtigste: selve grænseoverskridelsen eller det at komme over på den anden side grænsen? Hvad mener man i sidste tilfælde at kunne finde dér?

En række af disse spørgsmål blev taget op til behandling i 1992 i Aarhus Universitets Center for Kulturforskningsskriftserie nr. 15: *Grænser*, som i 1993 fulgte op med et temanummer 18 om *Sanseligheder*. Skønt på ingen måde knyttet til idræt rummer disse bøger gode artikler af relevans for idrættens og kropskulturens forsknings- og undervisning. Christa Lykke Christensens artikler „Kroppens grænser“ i nr. 15 og „Om at give sig selv en krop“ i nr. 18 kan fremhæves.

Hvad angår idrætsfagets 6 grundtræk op igennem 1980'erne, med længslen efter naturlighed og autenticitet på den ene side og stiliseringstendensen på den anden side skal her blot påpeges, at disse ikke altid har det lige godt med hinanden, især ikke når naturligheden og det autentiske søges placeret i en subjektivitet, som har så skrækkeligt ondt i selv'et, og som derfor må kompensere ved at abonnere på stil og livsstil. Hvis du ikke selv kan blive en enhed, så slut dig til en enhed, har sociologen Georg Simmel en gang sagt. Forudsætningen herfor er, at stilen markerer det generelle og almene. Stilen udgør et princip og en institution, hinsides det unikke og individuelle. Stilen overgår det partikulariserede i den sociale del af det moderne menneskes tilværelse. Den stiller ikke en heling af den sociale splintring i udsigt, men tilbyder en indlemelse i en orden, som deles af en flerhed. Stilen er en institution, der forholder sig til det aktuelle individs trængsler som følge af, at moderniteten driver subjektivitet og individualitet til det yderpunkt, der truer med tilintetgørelse af begge dele. Her træder så stilen til som en overindividuel form og lov. Imidlertid har stilen også den „ulykke“ i sig, at den truer med at eliminere det „naturlige“ og det „indre“. Stilens betoning af overflade, tegn og signaler tilsidesætter som tendens inderligheden. Vil man det ene, går man glip af det andet. På den måde har

stilen det som moden. Og moden kan man ikke komme uden om. Den er der altid. Som et medium at udfolde liv i, sådan som Henning Eichberg er inde på det i sin beskrivelse af livsstil i *Centrings* sidste nr. -Trist, at dette tidsskrift ikke holdt stilen.

Hvad bliver så 1990'ernes næste mode inden for idrætsforskningen? Man kan kun gætte, men også konstatere, at op igennem 1980'erne er forholdet mellem idræt og sundhed for alvor kommet i focus. I både den organiserede og uorganiserede voksenidræt samt i skolens idrætsundervisning er sundhedsspørgsmålet blevet et væsentligt motivations- og legitimitetsgrundlag. Samtidig er det dog temmelig uklart, hvad man skal forstå ved sundhed, og lige så uklart, hvorledes der skal undervises i idræt set i et sundhedsperspektiv. De sundhedsmæssige kvaliteter ved de enkelte traditionelle idrætsdiscipliner og de forskellige nye idrætsaktiviteter er endnu ikke ganske klargjorte, og alt for ofte forfalder man da til en simpel kausaltænkning, som stiltiende, men optimistisk udgår fra, at idræt simpelt hen er sundt. Det gælder både den traditionelle idræt med vægten lagt på konkurrence og målelige præstationer og den nye „alternative“ idræt med vægten lagt på aktiviteter og oplevelser.

Det er derfor glædeligt, at der i det tyske idrætstidsskrift *Sportswissenschaft* i 1992-1993 har været ført en længerevarende og nuanceret debat om forholdet mellem idræt og sundhed. Hensigten har været at problematisere de hævdede forestillinger herom. Denne debat har i løbet af 1992-93 bredt sig til andre tyske tidsskrifter i et forsøg på at drage praktisk-pædagogiske konsekvenser af debatten. Denne tyske debat er interessant i sig selv, men er desuden værd at sætte i relation til debatten om idrættens væsen og dens samfundsmæssige funktion (jvf. ovenfor) og kan desuden med fordel knyttes til den forskning herhjemme i sundhedspsykologi, der er i sin vorden, og til den forskning i forholdet mellem idræts-historie og sundhed, som ligeledes er undervejs.